

בבא קמא נא

משה שווערד

1. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נ עמוד ב

בגמ': ההוא תורא דנפל לאריתא דדלאי שחטי' מרי' טרפי' רב נחמן, אר"נ אי שקיל מרי' דהאי תורא קבא דקמחא ואזיל תנא בי מדרשא אם שהתה מעת לעת כשרה לא אפדי' לתורא.

וקשה מנין ידע רב נחמן לומר בבטחון שהשור הי' שוהה מעת לעת ונכשרת. דלמא באמת נפלה ונטרפה.

וכתב בשו"ת תשורת שי (מהדו"ק סי' ט"ז) דבע"כ דרב נחמן ידע ברוח הקודש שור זה לא נטרף, לכן ידע להגיד שתשהה מעת לעת. אמנם על פי רוח הקודש א"א לפסוק, דתורה לאו בשמים היא, לכן אטרפי' רב נחמן.

אבל הגה"ק ממונקאטש בדברי תורה (חלק ז אות י) דחה, די"ל דרב נחמן לא התכוין לומר בודאות שאם הי' משהה מעת לעת הי' נכשרת, אלא שאם הי' טורח את עצמו ושואל אולי הי' שוהה ונכשרת שאין בנבילה ודאי טרפה.

2. תוספות מסכת בבא קמא דף נא עמוד א ד"ה נעביד פחותה

נעביד פחותה מעשרה - והשתא מדמה טריפות דאדם לטריפות דבהמה וכן באלו טריפות (חולין דף מג. ושם) ומייתי ראיה מאיוב וקשה לר"ת דמחלק ביניהם.

3. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

ג] איתיביה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו' - הבאר יצחק [אה"ע סימן יח ענף ד] ואילת השחר מקשים שרב נחמן לא הטרף בתורת ודאי, אלא מספק, שהרי אמר שאם היתה שוהה מעת לעת כשירה, וא"כ מה קושיית הגמ' מבית הסקילה ששם צריכים לעשות באופן שהנסקל בודאי ימות. עוד קשה שר"נ אמר שמא היא טריפה ואפ' היא טריפה לא מתה מיד, אבל כאן רוצים שימות מיד. מיהו י"ל שזה כלול בתירוץ הגמ'. האילת השחר מתרץ ע"פ הפמ"ג [יו"ד משב"ז סימן נח - א] שמסתפק בלא שהתה מעת לעת האם הוי ספק טריפה או ודאי טריפה משום שע"פ רוב מתרסקים איבריו, ולפי הצד השני מובן יותר קושיית הגמ'. גם הבאר יצחק מתרץ שהיה פשוט לגמ' שר"נ טירף הבהמה טריפה ודאית.

4. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

א] לא משום דלית ביה הבלא - פירש"י אבל חבטה אית ביה ופטור על החבטה כרב שס"ל שבבור חייב רק על ההבלא. ומפשטות לשון הגמ' משמע שרב נחמן בעצמו ענה כן, וא"כ ר"נ סובר כמו רב. ולפי המסקנה שהגמ' מתרצת שמצרפים ד' טפחים מכרסא דתורא לארעא סובר ר"נ שתלוי בחבטה כמו שמואל [כמש"כ הרי"ף] [הובא להלן אות י] שר"נ כשמואל].

וכתב הרא"ה בשיטה שהתירוץ בהו"א [משום דלית ביה הבלא] אינו של ר"נ עצמו אלא הגמ' מתרצת אליבא דר"נ, ולפי ההו"א הגמ' מתרצת שר"נ סובר כרב ולפי המסקנה שסובר כשמואל. וכתב ר' פרץ שאמנם בהו"א הגמ' לומדת שר"נ סובר כמו רב [כמש"כ רש"י], אבל במסקנה ניחא לגמ' ליישב מילתיה דר"נ כשמואל רביה ועוד דקיי"ל כשמואל בדיני.

5. אילת השחר מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

שם. מבואר בסוגיא דחיוב מעקה אינו אלא כשיש סכנת הריגה, ולא סגי באופן דיש חשש לנזקין. וצע"ק דהא זה כמו הלאו דלא תשים דמים ואמרין לעיל דף מ"ו דמשום לא תשים דמים אין שמירה למועד אלא בסכין, והתם משמע דלא רק במועד ההורג מיירי אלא אפי' בהזיק לבד. וא"כ חזינו דלא תשים דמים איכא נמי לגבי נזקין בלבד, וה"נ הי' צריך להיות לענין חיוב מעקה, ואף על גב דאיכא דוכתי דיש הלאו ואין חיוב מעקה, היינו דהחיוב מעקה הוא רק בגג ביתו, אבל הא מיהת דבגג ביתו היכא דאיכא משום לא תשים דמים הי' צריך להיות חיוב מעקה.

סימן יח

(א) הו"לין קניין אי למעטני בתי כנסיות וצתי מדרשות, וכן פסק הר"מ פ"א מה' רולח ה"ב, ומשמע דלא למעטני מעשה לחוד קאי אכל אכתי חייב משום לאו דולא השים דמים אלא משמע דלגמרי פטור ויש לעי' נהי דלאו בית הו"א מ"מ הא מרבינן כל מידי דסכנה דהא מרבה בספרי אף צור צחלנו ופסקה הר"מ שם ה"ד ובצ"ק ע"ז צ' מרבינן שלא יגדל כלב רע ולא יעמיד סולם רעוע מקרא דולא תשים ומאי גרע בית הכנסת שיכא מותר להניח מקום סכנה, ואי מיירי שאין משתמשין שם א"כ אין הפטור משום שאינו בית דירה אלא משום שאין משתמשין בגגו [ונראה דכל גג שאין משתמשין פטור מן המעקה וכמ"כ במ"ב סי' חק"מ צכ"ל ד"כ וכן צ"ש ריעצ"א] ומיכא דריעצ"א מ"ק י"א אי לא כתב טעם הפטור משום דאיידי בגג דלא רגילי להלך צו אלא כתב דאיידי בגג הפטור מן המעקה ולא פירש סיבת הפטור, אלא אהא דאיתא צורי דבגג עושה ג"ט ובמרפסת י' טפחים כתב משום דבגג לא רגילי להלך וסגי בג"ט והיינו דכל גג מקרי אין רגילי להלך לשומת מרפסת, וסיבת פטור הגג י"ל משום שאין דירה בבית שהתחייב, אכל הדין אמת שאם אין משתמשין בגג פטור שברי כתב צ"מ צ"ק י"א אי דלכך צעיקן שיכ"י הגג גבוח י' משום שאין רגילות לעמוד על הגג כל כך אלא לישב, הלמא דכל שאין רגילות תשמיש פטור].

וכן קשה בהא דאמרו צ"ק י"א אי צבית שאין תוכו י' דפטור מן המעקה, וכן צאין צו דע"ד דאמר סוכה ג' אי דפטור, וכן בית האולרות וצית הכקר, ובמאי עסקינן אי משתמשין על הגג למה פטור ואי אין משתמשין לעולם פטור.

(ב) ונראה דכל גג אינו בכלל המכשולות שאין היזיקו מזוי כל כך שהעומד על הגג זכור בטעמו להזכיר וגם הוא מנהגו של עולם וכמו שמוחר לעלות צאלין ומותר לעלות לבנות הגגין והעלויות בלא מעקה סביביו וכדאמר צ"מ ק"צ אי מפני מה עלה זה בצבש ונחלה צאלין ומסר א"ע למיתה כי' אלא שבגג צית דירה חדשה תורה מלוא מעקה ולהקפיד על סכנת הכופל וצ"ה לריכס לתנאי בית תוכו י' ודע"ד ושידור שם אדם אכל המשתמש על הגג שאין תחתיו דירה לא חייבה תורה מעקה והוי בכל פעם שטולה כעולה צאלין.

והנה גם צבית שחייבה תורה מעקה לא אסרה תורה על האדם שלא יעלה על הגג בלא מעקה אלא על הצענים לעשות מעקה וזה ענין מהודש שברי לא דמי גג לצור ולסולם רעוע דהתם מבין חקלה שהנכשל לא ידע להזכיר ואי אפשר להזכירו לפרוש מהבחיך אכל הגג אפשר להזכיר שלא יעלו ולא יתכן לקרותו לצעל הגג מזיק עד שחייבו תורה. [וי"ל בדרך קצרה דכשאו עומדין על עלי' יחידות אין חושבין בדבר לסכנה רק כשהיודון על

התמידות נחשב לסכנה וצבור שאי אפשר להזכיר הוא שאלה תמידית בטעמה אכל בגג שהעולה יודע להזכיר אין כאן ענין תמידית רק כל העולה נשאל אם יעלה, וחדשה תורה למחשב לגבי צעלים כענין תמידית ולחייבו להסיר מכשול].

(ג) והנה מרבינן בספרי צורות שיחים ומערות למעקה דכי כימי חדשה תורה בגג אף שהוא צמח שצטולם שלא להזכיר, כיון דיש צו משום סכנה כמו כן כל הסכנות שתלחחן לחק וביקון מזוי.

ודעת הסמ"ג דצורות סגי בג"ט ונראה דמפרש דלא מרבינן אלא לסלק היזיקו כפי אומד הדעת וסגי בג"ט ולפ"י נראה דלא מרבינן אלא ללאו ולא לעשה, אכל מעקה שצתורה מחפשת מחילה וסחם מחילה י"ט, ולפ"י י"ל דכל זה שחדשה תורה צבית הוא מחילה של י"ט ואפשר לפ"י דגם ציהכ"י וצית שאין צו דע"ד וכיו"צ מן הגגין הפטורין לריך מיכא לעשות ג"ט לסלק היזיקא.

(ד) אבל דעת הר"מ דגם מעקה הצור י"ט ולדעת ר"מ לא מזוי שיעור ג"ט, ולא אחפרש מה פירש הר"מ בספרי שאמרו צית מטגלו ג"ט.

והראב"ד פי' צית מעגלו היינו כל סביבות הגג סגי בג"ט וצית דורסו היינו ל' הנמוך ומיירי בגג כמשופע קאת לצד אחד שכן הדרך שיפלו המים ומפני שדרך להיות ל' הנמוך למקום הכניסה קרי לי' צית דורסו והטעם שללד הנמוך עלול טפי ליפול וצעי מחילה גמורה, ושיעור ג"ט הוא אחד חכמים, וגם לדעת הר"א אפשר דג"ט צעיקן אף צבית הפטור.

(ה) והנה אמרו צ"ק י"א אי דאם רכ"ר גבוח י"ט פטור ודרשינן ממנו ולא לתוכו ונראה דלא צא הכנה לומר דבעל הבית פטור וצ"י רכ"ר חייבין דהתנא עסיק דדין חייב מעקה ולא צדיני ממונות מי שיתחייב צעשייתה ועוד אם צני רכ"ר רצוין לחייבן ודאי מלוא עליהו רמיא ולא על צכ"ב, אלא שפטור ממעקה קאמר, והכא נמי הטעם שהשפלה צ"ד רכ"ר לא דמי לצור צכ"ר דהתם אין דרכן של צני אדם להתצונן דורכיס אכל שפלה מן הצד הצד ניכר טפי ואין איש מלמאם עממו לצד השפלה ולא להתצונן ואין כאן חייב מעקה אלא הוי ס"ד לחייב צכ"ב דכרי צבית החמירה תורה להזכיר אף צ"ד ברחוק ולא דרשינן ממנו ולא לתוכו דלא חדשה תורה צכ"ג.

7. חדושי הרשב"א על מסכת בבא קמא דף נא/א

מתניתין דאגנדר אגנדר. מסתברא לי דלאו למימרא דמתני' דתני עשרה והיו פחותין מעשרה דוקא דאגנדר אגנדר, הא נפל כדרכיה אפי' בשיתא סגיא אליבא דשמואל, דא"כ ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים במתגלגל אבל נפל כדרכו אפילו בששה חייב. ועוד דא"כ אפילו אגנדר ונפל לתוך ששה ומת ליחייב, דהו"ל תחלתו בפשיעה וסופו באונס בגיגנדר וליחייב, ועוד שהרי בור בור כתיב אחד למיתה ואחד לניזקין, ואמרינן (לעיל ג, ב) מה בור כדי להמית עשרה, אלמא בור של ניזקין אינו של מיתה, ואם איתא של ניזקין ושל מיתה הכל אחד, וכשנפל כדרכו ורוב שוורים חרש שוטה וקטן נופלין הן כדרכן דרך הלוכן ולא דרך גיגנדר. **אלא נ"ל הכי פירושא דמתני' דלתשלומין ואיכא מגיגנדר דאין בו כדי להמית בפחות מעשרה, לפיכך שנינו עשרה ולומר שלא חייבה תורה אלא בבור שיש בו לעולם כדי להמית ואפילו במגנדר, כנ"ל:**

8. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

יא] אמרי מתני' דאיגנדר לבור - כתב השו"ע [יו"ד סימן נח - א] שבהמה שנפלה כדרכה לבור נעשית טריפה אף בבור של ו' טפחים, כיון שמצטרפים ד' טפחים שבין הארץ לכריסה. הב"י [רי"ס נח] תמה על הרמב"ם והטור שלא הזכירו דין זה שנעשית טריפה בבור של ו' טפחים. ה"ט"ז [סימן נח - א] מביא תירוץ המהרש"ל שביאר שגם בצירוף ד' טפחים שבין הארץ לכריסה אין המיתה מצויה, ולכן לענין חיוב ממון פטור שהיו כאונס, ולענין חשש טריפה א"צ לחשוש למיעוט רחוק.

9. חדושי רע"א על בבא קמא דף נא/א

גמרא אין שליח לדבר עבירה. עיין במ"ל פ"ב מהל' רוצח הל' ב' ובטורי אבן חגיגה דף י' ד"ה וכי זה חוטא:

10. ספר מנחת חינוך - מצוה נג - אות ה

ואם לא חפר בעצמו, רק עשה שליח לחפור והשליח חפר, מבואר להדיא בגמ' כאן נ"א ע"א דהמשלח פטור והשליח חייב, דאין שליח לדבר עבירה ונתחייב השליח, ועיין רש"י נ"ג ע"א ד"ה נפל לפניו. והר"מ לא הביא זה כאן, וסמך אמה שכתב בחיבורו כמה פעמים דבכל התורה אין שליח לדבר עבירה, רק במעילה וטביחה ושליחות יד. ובמשנה למלך פ"ב מרוצח ה"ב הביא בשם מהרי"ט [בתשובותיו ח"א סי' קט"ז], שמסופק אם גם בדרבנן אין שליח לדבר עבירה, דכיון דאין איסור תורה אפשר יש שליח לדבר עבירה. והמשנה למלך הקשה עליו מסוגיא זו, דמקשה בור של שותפין היכי משכחת לה, אי דתרי אמרו לאחר שיחפור בור, הא אין שליח לדבר עבירה, ובדף נ"ג ע"א פירש רש"י בד"ה נפל לפניו, דהוי ליה עבירה דאסור לקלקל ברשות הרבים, ואיסור קלקול ברשות הרבים הוא רק דרבנן, ומ"מ אמרינן דאין שליח לדבר עבירה, מוכח דאף באיסור דרבנן אין שליח לדבר עבירה, עי"ש. ואיני מבין, דודאי לעשות תקלה ברשות הרבים שיוכל להיות מיתה או היזק לאדם בודאי הוא איסור תורה, כמו שמבואר בר"מ פ"א מרוצח ה"ד, דאפילו ברשות אסור, מכל שכן ברשות הרבים, ורש"י דנקט איסור קלקול לאו דווקא, רק הכוונה דאסור מחמת תקלה, והוא ודאי איסור תורה, עי"ש בר"מ, כן נראה פשוט. והנה לכאורה, לשיטת התוס' ב"ק ע"ט ע"א ד"ה נתנו, דבשוגג יש שליח לדבר עבירה, היה יכול הש"ס לאוקמי דמירי שהיה שליח שוגג, וגם היה יכול לאוקמי בכמה גווני המבוארים שם בפרק המניח ל' ע"א, דברים דרשאי לעשות ברשות הרבים ומ"מ חייבים הבעלים בניזקין, אך הגמרא רוצה לאוקמי בבור דוקא, עיין כאן בתוס' נ"א ע"א ד"ה בור של, אך בשוגג היה יכול לאוקמי, ואין כאן מקומו להאריך בעניני שליח לדבר עבירה. שוב ראיתי בספר פני יהושע שם שהרגיש בזה דהיה יכול לאוקמי בשוגג, עי"ש. ועיין רשב"א שם ד"ה אין, שהקשה אמאי לא אוקמוהו דחפרוהו ע"י גוי, ותיירץ דאין שליחות לגוי. ועיין בספר מחנה אפרים הל' שלוחין סימן י"א דסובר דלפועל גוי יש שליחות, דידו כיד בעה"ב, וגם לענין שליחות גוי לדבר עבירה עיין סי' שפ"ח סט"ו, והיה יכול לאוקמי בפועל. ואין כאן מקומו להאריך בעניני שליחות, ועיין בספר שער המלך פ"א מתרומות ה"א בזה:

11. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

הרש"ש [כתו' יח ב] והקה"י [ב"ק סימן א] כתבו דאיסור להזיק ילפינן מדין השבת אבידה, דאם צוותה תורה להשיב אבידתו והוזהר בלאו דלא תוכל להתעלם ק"ו שאסור לקלקל ממונו בידים. וכ"כ קו"ש [אות עד] ולפ"ז ביאר הא דגרמא בניזקין אסור [כדאיתא בב"ב כב ב]. ר' יונה [בפירושו ריש מסכת אבות] והטור [סימן שעח] כתבו שהאיסור להזיק הוי בכלל איסור גזילה וגניבה.

12. שערם מצויינים בהלכה

(תרומות פ"א הי"א), ומסיק דאין לחלק כן. וכן הקשה בשער המשפט (רס"י קפב). ועי' מה שהאריך בנתיבות (סי' קפח סק"א). וע"ע בספר יהושע (סי' רלא) ובשו"ת תורת חסד (סי' מה) מש"כ בזה. ועי' מש"כ בשמ"ב קונ"א (ח"ד סי' קז סק"א).

ועי' בשער המלך (מלוה פ"ה הי"ד) שמוכיח דהרשב"א ס"ל כדעת המשנה למלך (רוצח פ"ב ה"ב) דבגוי יש שליח לדבר עבירה. אבל עי' בב"י (חומ"מ סי' שפח) שהביא תשו' הרשב"ץ (סי' קנד) דלא אמרינן אין שלד"ע

בור של שני שותפין היכי משכחת לה כו' אין שליח לדבר עבירה. הקשה בחי' הרשב"א, דילמא בשעשאו שליח לעכו"ם, ותירץ דאין שליחות לגוי. ועי' בשו"ת תירוש ויצהר (סי' לג) שהקשה מכאן על מש"כ במחנה אפרים (שליחות סי' יא) דאף דאין שליחות לעכו"ם, אבל בפועל עכו"ם נעשה שליח, משום דיד פועל כיד בעל הבית, וכעין דאיתא במס' ב"מ (צו.) אף אם נאמר שלוחו של אדם אינו כמותו אבל יד עבד כיד רבו, ולפי דבריו קשה דבור של שותפין משכחת לה בפועל עכו"ם ומהני משום יד פועל כיד בעה"ב. והנה כבר הקשה כן בשער המלך

13. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

טו] אין שליח לדבר עבירה - הטו"א [חגיגה דף י ב] והפנ"י כאן הקשו לשיטת תוס' [לקמן עט א] שס"ל שבשוגג יש שליח לדבר עבירה א"כ נוקמה בשוגג. הריטב"א [ק"י מב ב] חולק על תוס' וס"ל שגם בשוגג אין שליח לדבר עבירה.

הנ"ב [קמא אה"ע עז - יג] והדב"א [ח"א סו"ס כ] מתרצים את התוס' שרק היכא דבשוגג פטור אז יש שליח לדבר עבירה בשוגג, אבל בנזקין שאדם מועד לעולם, אז גם מי שעושה בור בשוגג חייב לכסותו והוי שליח בר חיובא ואין שליח לדבר עבירה. ויוצא לפי הנ"ב שהדין של אדם מועד לעולם הוי לא רק באדם שהזיק אלא גם באדם שעשה מזיק, אבל הגר"ח [שכנים ג - ב] כתב שעל עשיית מזיק אין דין אדם מועד לעולם. בהר צבי [יו"ד סו"ס ט] תירץ דכיון שממעטים איש בור ולא שור בור, כלול בזה גם אם שליח כרה בור דכל שלא עשה הבור בעצמו אין בעל הבור חייב. וק"ל לשון הגמ' דנקט אין שליח לדבר עבירה ולא נקט איש בור ולא שור בור.

14. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד א

יט] אלא להביא כורה אחר כורה וכו' - הגר"א [בספר קול אליהו ודברי אליהו פרשת משפטים] מבאר הפסוק: וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא יכסנו ונפל וגו' למה בור ראשון מלא וזו ושני חסר וזו, בא לרמוז דכי יפתח מיירי בבור עמוק י' מכוסה שחייב מי שמגלהו וכי יכרה מיירי בכורה אחר כורה שאף שהשני עשה רק טפח ולא עשה בור שלם מ"מ השני חייב ולכן כתיב בר חסר. ולכאורה קשה דלפי המסקנה כאן נדחה הדרש של להביא כורה אחר כורה, אלא דרש"י על התורה מביא את הדרש [שמות כא - לג] והרא"ם והמהר"ל מבארים איך רש"י למד שהדרש קאי גם למסקנה. התורת חיים [ד"ה מתניתין] מבאר דלכך כתיב בתחילה בור מלא ללמד על בור שיש בו י' טפחים, ואח"כ כתיב בר חסר וזו ללמד שיש בור שחייב אם יש בו י' טפחים במקרה שהבהמה נפלה לבור כשהיא עומדת.

15. תוספות מסכת בבא קמא דף נא עמוד א ד"ה האחרון חייב

האחרון חייב - דוקא הוא בשביל שחידש מיתה שלא היה מתחילה אבל ראשון ח' וזה ט' כולם חייבין בנזקין כמו זה י' וזה עשרים.

16. שיטה מקובצת מסכת בבא קמא דף י עמוד א

החופר בור תשעה. הוא הדין אם לא עשה הראשון אלא ארבעה או חמשה טפחים ובא השני והוסיף טפח נסתלקו מעשה ראשון והא דנקט והשלימו לעשרה משום דפליג עליהו רבי ואמר אחר אחרון למיתה וכו'. הר"ר יהונתן ז"ל.

17. שערים מצויינים בהלכה

החופר בור תשעה ובא אחר והשלמה לעשרה האחרון חייב. כתב המאירי לעיל (ט): דאע"פ שבמעשה הראשון יש בכדי להזיק, מ"מ האחרון חייב אף לנזקין, הואיל ומ"מ חידש בו שיעור מיתה, הא אם חפר זה שמונה והשני תשעה, הואיל ולא חידש בו שיעור מיתה שניהם חייבים, אחר שיש בחפירות שניהם בכדי להזיק. וכ"כ במ"מ

18. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

[ה] בעי רבא טם טפח וסילק אבניו מהו מי אמרינן מאי דעבד שקליה או דלמא נסתלקו מעשה ראשון וכו' - כתב הרא"ש שכל הספק לפי רבנן אבל לפי רבי לא אסתלק מעשה ראשון וודאי ראשון חייב, ומכאן שהלכה כחכמים שרבא סבר כוותיהו. וכן פסק הרמב"ם [נזק"מ יב - יב] כמו חכמים. ועצם הספק אפשר לבאר האם זה שעשה הטפח העשירי ועשה את הבור לבור שיכול להמית נעשה לבעל הבור ולכן גם כשמוריד הטפח שהוסיף חייב, או דהוי גזה"כ שלענין תשלומים חייב השני שהוסיף הטפח העשירי, אבל בעל הבור לענין ט' טפחים נשאר הראשון ולכן היכא דהוריד הטפח חזר החיוב לראשון.

19. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

[ו] בור ח' ומהן שני טפחים מים חייב וכו' איבעיא להו בור ט' ומהן טפח אחד מים מהו וכו' - זו גירסא דידן, אבל גירסת הרמב"ם [נזק"מ יב - יא ע"ש במ"מ] שבור ט' וטפח מים חייב ובור ח' ושני טפחים מים הוי בעיה. וכתב הרמב"ם דמספק פטור ואם תפס הניזק אין מוציאים מידו. והרא"ש כתב מספיקא לא מחייבין. השו"ע [תי - יב] הביא לשון הרמב"ם שפטור ואם תפס לא מפקינן והרמ"א מוסיף ויש חולקים, ומבאר הסמ"ע דס"ל דלא מהני תפיסה בספיקא דדינא.

הקונטרס הספיקות [כלל ד - ח] מביא דהש"ך בתקפו כהן מקשה למה הרא"ש לא כתב כאן דאם תפס מפקינן מיניה כמו שכתב הרא"ש במקומות אחרים. הש"ך רצה לחלק בין ממון לקנס ולחדש שרק בקנס סובר הרא"ש שלא מהני תפיסה אבל בממון מהני. וקוה"ס חולק על הש"ך ומיישב [באות יב] דכל דבר שדנים בזמן הזה לא כתב הרא"ש אלא דמספק פטור, ורק במילתא שאין דנים בזה"ז שכל הנ"מ של הבעיה בזה"ז רק אם תפס הוסיף הרא"ש לבאר שאם תפס מפקינן מיניה, ולפ"ז כאן לא הוסיף הרא"ש שאם תפס מפקינן משום שבור דנים בזה"ז. ונחלקו בזה הפוסקים, דהש"ך [סימן א - ב] כתב בשם יש"ש דאין דנים בזה"ז דיני בור דלא שכיח והפ"ת סק"ב כתב דסתמת שאר הפוסקים שדנים דין בור בזה"ז.

20. דף על הדף מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

כל טפח דמיא כתרי דיבשה דמי. המהרי"ל דיסקין (פ"ר וישוב) מפרש לפי זה מה שנאמר אצל יוסף (בראשית לז, כד), 'וישליכות אותו הברה והבור ריק אין בו מים', וידוע מה שפירש הגר"א (עיין לעיל בע"א) שבר הוא ט' ובור הוא י' טפחים, והם לא רצו להמיתו בודאי, אלא כאשר יגזר עליו מן השמים, ולכן אם היו משליכים אותו לבור עשרה היה מת בודאי, וציינה התורה שלא היה בו מים, כי אילו היו בו מים, כיון שכל טפח במים הוא כשנים ביבשה, אם כן גם היתה מיתתו ודאית, אלא השליכוהו לבור מלא נחשים ועקרבים, ומן השמים יגזרו האם יפגעו בו לרעה או לא.

21. שעורי ר' דוד מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

רלח) בטעמא דבנפל במקום שהרחיבה רק השני חייב, ומצד השני אין רק הראשון חייב גמ' בעא מיניה רב שיזבי מרבה הרחיבה מהו, א"ל הרי מיעט הבלא. ובשטמ"ק (בשם הרא"ה) כתב, ומסתברא דמהווא גיסא דהרחיבה, אי מיניה נפל, פשיטא לו ודאי דמחייב, דהשתא ודאי הוא דעבד כולי היזיקה. אבל היכא דנפל מאידך גיסא, הוא דמיבעיא לו, מי אמרינן כיון דמאידך גיסא נפל, לא עבד ולא כלום, ומיפטר. או דלמא קמה לו ברשותו לאיחויבי עלה הוא נמי בהדי אידך. והיינו דאם נפל מהמקום שהרחיב ודאי חייב בכולו, אבל אם נפל מהצד השני בזה מיבעיא אי פטור או חייב חצי.

ולפי"ז הא דאמר רב אשי, נחזי אנן, אי בהבלא מיית, הרי מיעט הבלא, אי בחבטא מיית, הרי קירב הזיקא, איירי נמי דנפל באידך גיסא, לכן אי בהבל מיית, א"כ אינו שותף כלל, [דאדרבה הרי הוא מיעט ההבל], אבל לענין החבטה שפיר הוי שותף וחייב, [אכן בתוס' מבואר לא כן, עיי' להלן (ס"ק הבא)].
אכן צ"ע מ"ט יהא חייב כלל אם נפל מאידך גיסא, דהא כמו דאם היה נופל במקום שהרחיבה היה רק הוא לבדו חייב ולא הראשון, כמו כן כשנפל מהצד השני יהא רק הראשון חייב ולא הוא, דבמקום ההוא הוי כמו דהראשון הרחיבה, [והמרחיב לבדו חייב].

וצ"ל [דדוקא בהרחיב השני אמרינן דהשני לבדו חייב ולא הראשון, ומשום] דודאי הראשון חייב רק על כרייתו, אבל מה שניתוסף אח"כ, שלא היה בכרייתו לא שייך לחייבו ע"ז. משא"כ השני שפיר יש לחייבו אף על מה שכרה הראשון, דאף שהוא כרה רק בצד זה, מ"מ הא עכ"פ ע"י כרייתו נעשה שותף בכל הבור של חברו, ומשו"ה שפיר חייב אף כשנפל מצד השני.

22. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

יא] ראשון מאימת מיפטר וכו' משימסור לו דליו - מרש"י מבואר דאז חייב השני משום שקיבל שמירה על הבור. החכמת שלמה [בגליון השו"ע סימן תי סע' כה] מקשה דקיי"ל אין דין שמירה בקרקעות ובור הוי קרקע. ולכאורה י"ל דכאן אינו מקבל שמירת הבור עצמו אלא שמירה שהבור לא יזיק וזה איכא גם בקרקעות. הדרכ"ד מתרץ שהתורה לא מיעטה קרקע מדיני שמירה, אלא מיעטה שבקרקע ליכא חיובי ממון ושיעבודים של השומרים.

23. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

יג] במאי קמיפלגי ראב"י סבר יש ברירה וכו' ורבנן סברי אין ברירה - נחלקו הראשונים אם ברירה שהוזכר כאן הוי ברירה שהוזכר בשאר מקומות בש"ס. שיטת הרא"ה [מובא בשיטה ובנ"י אצלנו] ושיטת הרמב"ן [בהל' נדרים ריש פ"ה] הובא בר"ן [נדרים דף מה ב] שברירה כאן אינו הברירה המוזכר בשאר מקומות [אלא לשון ברירה פירושו מתחלף במקומות שונים], וכאן פליגי ראב"י ורבנן בגדר שותפות דראב"י סבר ששותפות הוי דבר מבורר וכל שותף משתמש בשלו ולא בחלק חברו, דכל פעם במה משתמש זה חלקו. ורבנן סברי דחלקים שלהם מעורבבים ואינם מבוררים ולכן כל שותף משתמש גם בחלק חברו. הר"ן בנד' פליג ואומר כיון דהש"ס נקט לשון ברירה משמע שהוי כמו ברירה דעלמא, וכן דעת רוב הראשונים

24. דבר יעקב מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

יד] ראב"י סבר יש ברירה - א. הגמ' [נד' דף מו ב] אומרת הלכה כראב"י.
הרמב"ם [נזק"מ יב - ז] פוסק כמו ראב"י משימסור לו דליו, וכתב המ"מ משום שבגמ' נדרים נפסק הלכה כמותו. וכן פסק הרא"ש אצלנו.

ומקשים התוס' [נד' מו ב] והר"ן [נד' מה ב] דהגמ' בנדרים סותרת הא דנפסק בגמ' [ביצה דף לח א] שהלכה כרבי אושעיא דסבר בדאורייתא אין ברירה ובדרבנן יש ברירה. וכן מקשה הנ"י אצלנו.
א. הרמב"ן והרא"ה [הנ"ל אות יג] תירצו דברירה המוזכר כאן אינו ברירה של כל הש"ס, וכאן קאמר לענין שותפים, שחלק כל שותף מבורר ומשתמש רק בשלו. הר"ן בנד' חולק ואומר שגם כאן הכוונה לברירה כמו בשאר מקומות בש"ס.

ב. הר"ן מתרץ דברירה דהכא גבי שותפים עדיף מברירה דעלמא, דבעלמא איכא ספק גמור שרק אח"כ יתברר ובזה קיי"ל דאין ברירה בדאורייתא, אבל כאן מבורר מתחילה שהם שותפים וכל אחד יזכה בזמן שהוא משתמש ואח"כ צריך רק לברר הזמן המסוים שכל אחד יזכה ובכה"ג יש ברירה גם בדאורייתא.
רע"א [תשו' סו] אומר נ"מ בין הרמב"ן והר"ן לענין ישראל וגוי שותפים בבית אם הבית חייב במזוזה, דלפי הרמב"ן אין ברירה בדבר של שותפות אלא הוי כל הזמן של שניהם וא"כ כיון דהגוי שותף בבית פטור ממזוזה. אבל לפי הר"ן כיון דאיכא ברירה ומתי שישאל משתמש הוי רק ידידה יש לדון ולומר שחייב במזוזה...

25. אילת השחר מסכת בבא קמא דף נא עמוד ב

משימסור לו דליו. מבואר דאחר כך חייב השני על הכל, הרי דהמוסר בורו לשומר נכנס השומר תחתיו. ועי' בשו"ע סי' ת"י בביאור הגר"א ס"ק מ"א דהוכיח דין זה מהא דאם מסר לחש"ו חייבים הבעלים, דחזינן דאם השומר אינו נכנס תחתיו חייבים הבעלים, ומדמוסר לשומר פיקח פטורים הבעלים ע"כ מזה דהשומר חייב תחת הבעלים, ולכאורה מהתם אין רא' כיון דהחש"ו יפשע, ואדרבה משמע דלולא דהחרש עלול לגלותו ה' נפטר זה

שמסר להם הבור אף דהחש"ו לאו בני חיובא דתשלומין ניהו. ואף על גב דאפשר דטעם זה הוצרכו על היכא שהי' בור מכוסה, מ"מ הא אין כבר ראי' דבשומר בר דעת השומר חייב.

ובעיקר האי דינא זה ודאי שאינו מתורת שומרין, דהא תורת שמירה הוא על שמירת הדבר שלא ינזק אבל לא שלא יזיק, וכאן הא גם שלא ינזק לא יהי' חייב דהא אין שמירה בקרקעות, ולהרבה פוסקים אפ"ל בפשיעה פטור, אלא דהוא נכנס תחת הבעלים לענין שהתורה הטילה עליו חיוב שמירה. ולכאורה בשור דחיובו לשמור שלא יזיק הוא על בעליו אז אמרין דהשומר יש לו דין כהבעלים, אבל בבור ברה"ר דאין בעלים בכלל אלא שחייבתו תורה עבור כרייתו והשומר הא לא כרה ולמה חייב בשמירתו, אלא דלפי"מ דאמרין בדף כ"ט ע"ב דבור עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו, הרי דגם חיוב דכרי' משום דנעשה כבעלים, ושייך שפיר דגם השומר יש לו דין בעלים, אלא דבלא זה ג"כ לא קשה דלמי שיש להטיל החיוב אנו קוראים בשם מושאל בעל הבור. (מהדו"ק)

1. ספר אז ישיר – מתן תורה

שינוי הטבעים בהלכה שנאמרו למשה מסיני ❦ ——— • אז ישיר ❦ תג

למשה מסיני. קביעת חז"ל היא היוצרת את המציאות ואת הדין שטריפה אינה חיה.

בשעת מתן תורה קבלו חז"ל את הכח להיות בעלים על התורה, לקבוע פסק הלכה, להחליט מה נחשב תורת אמת, לשלוט על הזמן, וגם לשלוט על הטבע עצמו, כי הכח להיות בעלים על התורה הוא כח לשלוט על הטבע ולשנותו ממש". ובמאמר א' 'מתן תורה וקבלת התורה – ושליטת חז"ל על הטבע' נתבאר ענין זה בהרחבה.

ונראה שהטעם לזה הוא שהעולם נברא ע"פ התורה, וכמבואר בזוהר (תרומה קס"א) שהקב"ה "אסתכל באורייתא וברא עלמא". הקב"ה ברא את העולם על פי התורה, שהתורה היא כמו תכנית לבריאה, והבריאה עצמה מעין תמונה גשמית של התורה. ולפי זה, מכיון שלחכמים ניתנה בעלות על התורה, ויכולים לדרוש ולהוסיף ולקבוע בדיני התורה, הרי שממילא ניתנה להם שליטה על הטבע, ובאופן שיכולים ע"י פסיקתם לשנות את הטבע, כי העולם הגשמי הינו השתקפות של התורה באופן שהוספות וחידושים בתורה ע"פ הכללים שהתורה נדרשת בהם גוררים בעקבותיהם שינויים בעולם הגשמי.

ויש להביא דוגמא לשליטת חכמי התורה על הטבע מדברי החזון איש (או"ח ס' ל"ט קונטרס השיעורים אות ט"ו) שכתב ששיעורי תורה

תלויים בפסק של כל בית דין ובית דין. והקשה החזו"א, והרי אם תיפול בהמה מגובה עשרה טפחים לפי השיעור של בית דין אחד ולפי בית דין אחר אין בשיעור זה עשרה טפחים, הרי שבית הדין הראשון יפסוק שהבהמה אסורה וטריפה היא, כיון שנפלה מגובה עשרה טפחים ונתרסקו אבריה, בעוד בית הדין השני יכשירו בהמה זו, כיון שנפלה פחות מעשרה טפחים, והיאך יתכן הדבר והרי דיני הטריפות תלויים הם בחיי הבהמה, שאם מחמת הנפילה הבהמה עתידה למות הרי שהיא טריפה ואם תחיה אינה טריפה, וא"כ כיצד יתכן שכל בי"ד ידון לפי השיעור הנראה לו.

ותירץ החזו"א, שבאמת הפסק של החכם הוא הקובע האם הבהמה תחיה או תמות, "ואפשר שחיה תלוי" בהוראת החכם אם היתה ההוראה בחייה כדאמר בירו' פ"ק דכתובות". וכוונתו שאם באה בהמה זו לפני חכם הסובר שהגובה ממונו נפלה הוא עשרה טפחים, וממילא פסק שטריפה היא, הרי שלבסוף הבהמה תמות כי נפסק עליה שהיא טריפה וטריפה אינה חיה, אך אם תבוא הבהמה לפני חכם המכשיר, כי לדעתו אין בגובה זה עשרה טפחים, הרי שמן השמים יגזרו עליה חיים כיון שאינה טריפה. חיי הבהמה תלויים במה שבי"ד פוסק, ובדומה לדברי הירושלמי שהבתולים תלויים בפסק בי"ד. וכעין זה כתב באבני נזר (יו"ד מ"ט ה').

הנה רואים שהכח שביד חז"ל לקבוע בדיני הטריפות לא הפסיק בסוף ב' אלפי התורה. הקביעה איזה מומים מטריפים את הבהמה נעשתה בב' אלפי תורה ואין בידינו להוסיף או לגרוע, אך הכח להחליט האם ענין מסוים נכלל ברשימת הטריפות של חז"ל עדיין קיים! הקב"ה נתן לחכמים את הסמכות לקבוע ולהחליט מה נכלל בי"ח טריפות ועל פי הכרעתם נקבע איזו בהמה תחיה ואיזו תמות, ואף בזמן הזה, כשבית דין קובעים שבהמה היא טריפה [ע"פ הכללים שקבלו מחז"ל] יתקיים בה הדין שטריפה אינה חיה.

כל כך גדול היה מתן תורה!

אשרינו מה טוב חלקנו!